

Welkom in het Vloethemveld

Regine Vanallemeersch en Hannah Van Nieuwenhuysse

Vloethemveld in een notendop

Waar

- gemeentes Zedelgem en Jabbeke
- natuur- en bosgebied van 353 ha (anno 2022-in aangroei) binnen beschermd landschap van 435 ha

Beschermingen en erkenningen

- bos en natuurgebied
- beschermd landschap
- Europese topnatuur
- open erfgoed

7 habitats

- landduinen
- voedselarme plassen
- vochtige heide
- droge heide
- heischraal grasland
- veldrusvegetaties
- bossen op zure bodem

Voormalig militair domein bijna 160 ha:

- ruim 30 ha Kamp Vloethemveld
- 125 ha stiltegebied

Unieke soorten

- drie heidesoorten: gewone dopheide, rode dopheide en struikheide
- groentje
- heidesabelsprinkhaan
- ...

Lange geschiedenis

In 1296 schenkt de graaf van Vlaanderen het Vloethemveld aan het Sint-Janshospitaal in Brugge

Militair verleden

- 1921-1940: Belgisch munitiedepot
- 1940-1944: Duits munitiedepot
- 1944-1946: Brits krijgsgevangenenkamp
- 1952-1994: Belgisch munitiedepot

Verskillende zones

- stiltegebied
- Kamp Vloethemveld
- openbaar bos- en natuurgebied

Erfgoed

- militaire gebouwen en constructies
- ontginningshoeves
- bosdreven
- houtkanten en graslanden
- kunstwerken gemaakt door de krijgsgevangenen in de periode 1944-1946

Troeven

- Heidetoren
- Waterhut
- speelbos
- wandel- en fietspaden
- natuurlopen
- stiltekamer
- mountainbikepad

Infoplek

- kamphuis met tentoonstelling, Vloethemveld 10a, 8210 Zedelgem.

Meer weten?

www.vloethemveld.be
www.facebook.com/vloethemveld

Onthaalpoorten

- POV, Diksmuidse Heirweg 6, 8210 Zedelgem.
- Os en Ezel (anno 2022 nog in ontwikkeling), ter hoogte van de Aartrijksesteenweg 167, 8490 Jabbeke

Kamp Vloethemveld met unieke natuur en verborgen geschiedenis ontdek je met een gids.

De bewogen geschiedenis van het Vloethemveld bestaat uit de verwevenheid van de natuur en de mens die dat landschap doorheen de tijd naar zijn hand zette.

In 2021 was het al 725 jaar geleden (< 1296) dat de graaf van Vlaanderen Vloethemveld schonk aan het Sint-Janshospitaal in Brugge. Het uitgelezen startschot voor de gemeenten Jabbeke en Zedelgem, de Vlaamse Landmaatschappij en Natuur en Bos van de Vlaamse overheid om je de Europese topnatuur en het waardevolle erfgoed van het Vloethemveld te laten ontdekken via dit boek, waarin het verhaal van Vloethemveld voor het eerst in zijn geschiedenis wordt neergeschreven.

De partners van het natuur- en erfgoedproject Vloethemveld konden daarvoor rekenen op de sinds jaren opgebouwde expertise en onderzoeksinspanningen van de verschillende auteurs, die allen een hart voor Vloethemveld hebben.

Dit unieke natuur- en bosgebied is een verborgen parel met een boeiende geschiedenis. Het is een plek waar geschiedenis geschreven is en toekomst gemaakt wordt door de samenwerking van vele mensen. Samen met historische experts, natuurkenners en vrijwilligers bouwen we samen aan een duurzame toekomst voor het Vloethemveld, waar natuur, erfgoed en stilte centraal staan.

We wensen je veel plezier bij het ontrafelen van het verleden van het Vloethemveld en het ontdekken van het fluisterende verhaal van de natuur.

Een plek om te koesteren

Tip van Liesbeth Gellinck, projectleider bij de Vlaamse Landmaatschappij:

Mijn lievelingsplek in Vloethemveld zijn de lange dreven met statige bomen, waar ik heen kan vluchten als de drukte van elke dag me wat te veel wordt en de boomkruinen je lijken aan te raken. Waar je een ree kan bewonderen en roofvogels over je hoofd wiegen. Ik word telkens weer geraakt door de verhalen van gidsen en vrijwilligers, of van toevallige bezoekers die een of andere anekdote vertellen over hun eigen geschiedenis in Vloethemveld.

De munitiegebouwen parallel met de weg, hebben metalen spanten en dateren van het interbellum. De andere gebouwtjes, die haaks zijn ingeplant, dateren van na WOII en hebben houten gebinten.

Op zoek naar erfgoed?

Langs de wandelroute in het Kamp Vloethemveld dompelt een gids je onder in mysterieuze verhalen. De barakken waar na de Tweede Wereldoorlog krijgsgevangenen opeengepakt zaten, zie je nog in de barakkenstraat. Om de tijd te doden, maakten de krijgsgevangenen kunstwerken: de Marianne, Sint-Joris en de draak ... Ontdek de vele verhalen achter de ferme Bocca, die later dienst deed als officierenmess, of zoek de restanten van een oud winkeltje uit het krijgsgevangenenkamp.

Ontdek de rol die het munitiedepot speelde tijdens de wereldoorlogen en de Koude Oorlog. Wandel door de lange bosdreven met statige bomen en kom meer te weten over het eeuwenlange bosbeheer in het Vloethemveld. In het Kamphuis verneem je vanaf 2022 ook meer over de landschapsevolutie en vind je een selectie metaaldetectievondsten.

Sint-Joris en de draak werden samen met de Marianne en de Prisoner Of War Camp 2226 plaquette onder één luifel geplaatst en geconserveerd voor de toekomst.

Zin in een leuke picknick? In de speelzone staan picknickbanken vlakbij de zandberg. Perfect om heerlijk te picknicken en na te keuvelen, terwijl de kinderen volop kunnen ravotten.

De terreinploeg van Natuur en Bos zorgde voor mooie houtsculpturen en banken.

Met een groep of klas op bezoek.

De geschiedenis en de boeiende natuur kun je ook verkennen aan de hand van de digitale gids *Vloethemveld, verborgen parel*. Deze gids is gratis te downloaden. Ter plaatse verwijzen de genummerde bordjes langs de wandelingen naar de onderwerpen, maar je kunt ook vanuit de klas of je luie zetel het Vloethemveld beleven. De digitale gids, beschikbaar voor Android en Apple, is afgestemd op de eindtermen basisonderwijs voor de leergebieden mens en maatschappij en wetenschappen en techniek. Educatieve medewerkers van Vloethemveld vzw ontwikkelden ook speciale pakketten voor het lager en het middelbaar onderwijs.

Voor gezinnen met kinderen.

Welkom in het speelbos Vloethemveld. In het speelbos kunnen kinderen nog écht kind zijn en urenlang ravotten: sleep met takken, bouw kampen, speel verstoppertje of tikkertje. In de speelzone zorgen een vertelplek, speelheuvels en een zandbak ervoor dat kinderen zich kunnen uitleven. Zag je ook al de bosdieren op de totempaal? Ze zijn gemaakt door de terreinploeg van Natuur en Bos. Ze maakten naast de mooie houtsculpturen van dieren die voorkomen in het Vloethemveld, ook heel wat banken met figuren geïnspireerd op de natuur of de geschiedenis van het gebied. Vond jij op je wandelingen al de muze van het Vloethemveld?

Ravotten kan volop in het speelbos.

Vanuit de Heidetoren heb je een weids zicht op het noordelijke deel van het voormalige militair domein.

Vloethemveld op zijn mooist?

Wanneer de heide bloeit in augustus en september is Vloethemveld natuurlijk het mooist, maar eigenlijk is er het hele jaar door iets te zien. Elke maand tooit de natuur zich in een nieuw kleedje en zetten andere diersoorten hun beste pootje of vleugeltje voor.

Zin om unieke natuurtaferelen te beleven? Een weids zicht op het stiltegebied heb je vanop de Heidetoren. Kom er zeker eens langs eind augustus of september wanneer de heide in bloei staat. De rode dophei groeit vooral op de zuidgerichte schutsbermen die rondom de voormalige munitiegebouwtjes werden aangelegd voor de brandveiligheid.

Boomvalken spotten?

Vanuit de Heidetoren heb je een prachtig zicht over een heidegebied vol plassen. Op die plassen leven enkele tientallen soorten waterjuffers en libellen. En dat weten ook de boomvalken. Die dieren vangen op andere plaatsen vaak kleine vogels, maar in het Vloethemveld hebben enkele boomvalken zich gespecialiseerd in een dieet van grote libellen. Je kunt de elegante roofvogels met een verrekijker perfect gadeslaan vanuit de toren.

Wist je trouwens dat het ontwerp van de Heidetoren gebaseerd is op een wachttoren uit het krijgsgevangenenkamp in 1944-1946?

Enthousiaste gidsen van de vzw Vloethemveld staan voor de Waterhut klaar om jong en oud rond te leiden in Kamp Vloethemveld en het stiltegebied.

© Erwin Derous

© Erwin Derous

Tijdens de vogeltrek in september-oktober landen pakken vogels op de grote vijvers midden in het militair domein. Je kunt er massa's eenden maar ook af en toe een roerdomp of visarend of zelfs een zeearend waarnemen. Vanuit de Waterhut heb je een prachtig zicht. Breng zeker je verrekijker of telescoop mee.

Reeën spotten?

Tip van Koen Maertens, de boswachter van Vloethemveld:

Mijn boswachtershart slaat na vele jaren boswerk nog steeds sneller na een ontmoeting met een reebok. Die dieren zitten in bijna alle West-Vlaamse bossen. Alleen, je moet er je werk van maken, wil je ze ontmoeten. Dan pas is het genieten van hun elegantie. Ze in alle rust observeren zonder dat ze je opmerken, zorgt voor een warm gevoel. Je moet mee zijn met het leefritme van die wilde dieren, hun gewoontes kennen, hun angsten, hun voorkeuren voor stil en goed weer... met andere woorden: ze brengen je terug naar waarom je eigenlijk naar het bos komt: om ongereptheid en wildheid in onze natuur te kunnen zien. Neem dus je tijd, kom terug en geef niet op. Verstil en vertraag je stappen. Aan elke bosrand, vanop elke kijktoren of in elke dreef kun je die dieren spotten. Doe ze mijn groeten.

© Geert Anseeuw

Met wat geduld en geluk sta je oog in oog met een ree.

Bloeiende planten?

Het Vloethemveld kleurt prachtig roze, paars en rood in de nazomer, wanneer de drie heidesoorten bloeien: struikhei, gewone dophei en rode dophei. Die kleurenpracht kun je eveneens vanuit de Heidetoren waarnemen, maar je kunt er ook dichtbij van genieten in het Kamp Vloethemveld of in het speelbos en de stiltekamer ten zuiden van de Bedeldreef. Van dichtbij ontdek je dan nog veel meer bloeiende soorten zoals de grote wederik, liggende vleugeltjesbloem, stijve ogentroost, tormentil. Wat vroeger op het jaar, in mei-juni, heb je misschien het geluk een gevlekte orchis te zien. Bij het afspeuren van greppelkantjes ontdek je misschien zelfs de vleesetende kleine en ronde zonnedauw. Je hoeft geen schrik voor je vingers te hebben, de zonnedauwplantjes eten vooral kleine vliegjes, mugjes en af en toe ook wel een waterjuffertje.

© Patrick Keirsebick

De unieke combinatie van struikheide, gewone dopheide en rode dopheide in het Vloethemveld

ZEDELGHEM Cantonnement du B. C. F.

De militaire aanwezigheid in het vloedthemveld

Ludo Meulebrouck

Het munitiedepot en de school voor onderofficieren

Het hoofdstuk over de militaire aanwezigheid in het Vloethemveld is opgebouwd uit twee delen. In het eerste deel wordt aandacht besteed aan het munitiedepot vanaf het ontstaan na de Eerste Wereldoorlog tot de sluiting in 1994. In het tweede deel behandelen wij de Koninklijke School voor Onderofficieren Nr 2 (1951-2007). Tussendoor is er ook aandacht voor de Duitse aanwezigheid tijdens beide wereldoorlogen.

Zedelgem op de overgang tussen twee eeuwen

Zedelgem is bij het begin van de 20ste eeuw een gemeente met 4.870 inwoners waar alles nog peis en vree is. De familie Claeys ziet toekomst in de fiets en op het gehucht De Leeuw, langs de Torhoutsesteenweg, worden grote ateliers gebouwd. Naast landbouw en opkomende industrie wordt er ook aan bosbouw gedaan. De Commissie van de Burgerlijke Godshuizen van Brugge (CBG) beschikt over een groot bosareaal rond het Vloethemveld en het beheer gebeurt in samenwerking met Waters en Bossen. Het is voor hen een belangrijk gebied want tot de eeuwwisseling is hout een basisproduct voor de bouwsector, voor heel wat gebruiksmateriaal maar ook als brandstof. Ook in de andere gemeenten waar het Vloethemveld deel van is, zoals Aatrijke en Snellegem, verloopt alles volgens het ritme van de dag. De opening van de tramlijn Brugge-Leke in 1910 moet waarschijnlijk een grote gebeurtenis geweest zijn in deze toch wat afgelegen dorpen.

De Eerste Wereldoorlog, het begin van de militaire aanwezigheid in het Vloethemveld

In 1914 werd de rust van dit idyllische beeld verstoord door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. In oktober marcheren de Duitsers Zedelgem en de omliggende gemeenten binnen. Zedelgem is een belangrijk dorp aan de Duitse frontlijn. Van hieruit vertrokken de soldaten naar het front aan de IJzer, 25 km verder, of ze keerden langs hier terug voor ze naar Brugge doorreisden om naar hun heimat in verlof te gaan. Zedelgem lag op de overlapping van de Duitse operationele zone (Operations gebied) en de logistieke zone (Etappen gebied). Alleen al in Zedelgem (toen nog zonder deelgemeenten) verblijven er op permanente basis een 18.000 militairen op een totaal van 5.500 inwoners. Er worden barakken gebouwd voor de soldaten, spoorlijnen aangelegd en munitiedepots gebouwd. Ook het Vloethemveld is een slachtoffer van de bezettingsmacht. Het rijke bosareaal wordt gekapt en het hout dient voor de Duitse loopgraven aan de IJzer. Met de overblijvende takken, vooral van wilgen, worden schermen gevlochten om de wanden van de loopgraven te versterken. Het houtafval wordt ter plaatse opgebrand in grote constructies, meilers, om houtskool te fabriceren. Vanaf de omgeving van de herberg de Blauwe Kroon (Diksmuidse Heirweg) wordt een smalspoor aangelegd om het hout te transporteren tot aan de

Ingang van de kazerne langs de Diksmuidse Heirweg tijdens de periode van het Interbellum.

Collectie Gemeentearchief Zedelgem

Ingang der Kazerne - Wacht.
Entrée de la Caserne - Corps de garde.

Duitse kaart van tijdens de Eerste Wereldoorlog van de plaats Zedelghem.
Collectie Gemeentearchief Zedelghem

Britse luchtfoto genomen op 17 juli 1918 van het Vloethemveld. Op de foto is de hoeve Noortweghe, de woning van de boswachter Baert en de ferme Bocca te zien.
Collecties War Heritage Institute, inv. Zedelghem-16109, foto Britse leger, 2021

Kaart eind jaren 1920 met de verschillende munitiedepots in de omgeving van Zedelghem.
War Heritage Institute (WHI), KLM-MRA, Fonds Moskou, doosnummer 3067, dossier 3067 en 6845

buurtspoorweg (tramlijn Brugge-Leke) die langs de Snellegemstraat loopt. Nu het Vloethemveld bijna volledig kaalgekapt is, wordt het voor de Duitse militairen een ideale plaats om er tactische oefeningen, mooi verwoord als 'spiegelgevechten', uit te voeren. Er wordt ook een schietstand en een klein munitiedepot gebouwd (zie kaart).

In de omgeving van Zedelghem zijn er ook heel wat Duitse munitiedepots die via een noord-zuid spoorlijn met elkaar verbonden zijn. De meest nabije (grote) munitiedepots liggen in Varsenare, Jabbeke, Loppem, Snellegem, Aatrijke, Zedelghem en Oostkamp.

De vrede is in het land maar de munitie is gebleven

Na de wapenstilstand van 11 november 1918 is er dan wel vrede, maar er blijft een grote hoeveelheid geallieerde en Duitse

munitie op het terrein aanwezig. Tijdens het bevrijdingsoffensief (september-november 1918) hadden de Belgische troepen overal munitiedumps (kleine stapelplaats van munitie) opgesteld. Vele gemeentebesturen onderschatten het probleem en zijn onvoldoende op de hoogte van de hoeveelheid munitie. Andere negeren bewust het probleem van de rondslingerende munitie om te voorkomen dat dit de heropstart van het dagelijkse leven in de streek zou vertragen.

Vanaf 1920 begint de her en der verspreide munitie toch zorgen te baren en zo vraagt de gemeente Loppem begin 1921 aan de Minister van Landbouw om het munitiepark aan de spoorweg zo snel mogelijk te ontruimen.

Omdat in West-Vlaanderen, en de Westhoek in het bijzonder, een gigantische hoeveelheid (ontplofte en niet-ontplofte) munitie aanwezig is, plant het Ministerie van Landsverdediging

begin 1920 de oprichting van één groot munitievernietigingsterrein in het Vrijbos in Houthulst en een daaraan gekoppeld munitiedepot. Ondanks felle tegenstand van oud-strijders en vele gemeenten zoals Houthulst, Woumen, Staden, Westrozebeke, Poelkapelle en Langemark drukt de liberale minister Albert Devèze zijn plannen door. Eind 1920 zijn het depot en vernietigingsterrein een realiteit. Alles verloopt zo vlot dat Devèze in het parlement verklaart dat het probleem van de munitie van de baan is. Maar al vlug moet hij op zijn stappen terugkeren en in augustus 1921 wordt beslist een tweede munitiedepot te bouwen, opnieuw in West-Vlaanderen.

Het hoeft geen betoog dat geen enkele gemeente kandidaat is om dit munitiedepot op zijn grondgebied te verwelkomen. De streek rond Brugge lijkt wel een uitstekende plaats en de nieuwe haven van Zeebrugge is een bijkomende troef om het plan in die

richting te laten uitrollen. De Duitse opmars in augustus – oktober 1914 had duidelijk gemaakt dat de Belgische munitie voor de Eerste Wereldoorlog te veel geconcentreerd zat rond de forten van Antwerpen. Er moesten dus nieuwe locaties gevonden worden over het ganse land en ze moesten ook gemakkelijk bereikbaar zijn. Het feit dat er al heel veel munitie in West-Vlaanderen was gestapeld was de ideale opportuniteit om er toch een tweede munitiedepot te bouwen, ver van de forten. De grote munitiehoeveelheden vereisten echter dat er een goede en gemakkelijke toegankelijkheid en transportmogelijkheid was naar deze depots. Vrachtwagens waren nog in volle ontwikkeling en hadden een laadcapaciteit van maximum één ton, snelwegen bestonden nog niet en paardentractie had ook zijn beperkingen, maar er was een andere oplossing om het transportprobleem voor de munitie op te lossen.

hierin het reilen en zeilen in de gemeente en af en toe duiken ook gegevens op over de militaire aanwezigheid.

Er zijn nog plannen in het archief van de Militaire Bouwwerken van West-Vlaanderen (CC Infra – Antenne Brugge) maar het nadeel is dat ze zich beperken tot plannen zonder tekst.

Tot de zomer van 1920 verblijft er een tuchtcompagnie van gestrafte militairen in Zedelgem en in de kleine munitiedepots in de omgeving moeten ook militairen aanwezig geweest zijn. Wanneer de eerste soldaten zijn toegekomen voor de bouw van de spoorweg en het munitiedepot is niet helemaal duidelijk. Er zijn in 1923 nog verschillende andere depots actief want in hetzelfde jaar wordt Zedelgem zelfs een afzonderlijk garnizoen, wat betekent dat het over een aanzienlijk aantal militairen gaat.

Op 27 december 1921 vermeldt pastoor Frederik Ronse in het verslag van de zittingen van de kerkraad van de Sint-Laurentiusparochie heel wat meer informatie over het nieuwe munitiedepot. *Er moeten 25 sporen komen, en dweers door de landerijen is reeds de lijn afgebakend die van de Statie naar het Munitiepark loopt, zoodat de landgebruikers zelfs niet meer van dit land benuttigen mogen.* Hij vermeldt verder dat de eerste aanbesteding gebeurde voor een bedrag van 1.769.000 BEF (44.225 euro) waarvan 485.000 BEF (12.125 euro) voor grondwerken en 185.000 BEF (4.625 euro) voor de grondvesten van 37 magazijnen (10 x 15 m). Volgens de krant de Poperingenaar kostte een barak 260.000 BEF (6.500 euro).

Dat alles zeer vlot en snel gebeurde, kwam niet alleen door het feit dat de aanwezige munitie meer en meer een bedreiging vormde, maar ook omdat het jaar voordien een zelfde depot was gebouwd in Houthulst en gebruikt werd gemaakt van dezelfde plannen.

In maart 1922 wordt het munitiedepot van Veldegem (aan het station) al gesloten.

Op 18 oktober 1922 halen wij terug uit het verslag van de kerkraad: *Rond het park komt een grote dijk en binnen 217 gebouwen, barakken in steen. De werken aan de spoorlijn tussen het station van Zedelgem en het park beginnen. Er komen eveneens huizen voor officieren en onderofficieren. Er wordt ook een kazerne gebouwd. Er komen zeven (sic) treinsporen.*

De opbouw van het munitiedepot, de kazerne en de spoorlijn

Voor de duidelijkheid moeten wij opmerken dat er twee munitiedepots waren in Zedelgem. Eén lag aan het station en de tweede lag in het Vloethemveld en (om verwarring te voorkomen) kreeg deze de naam van 'Legerpark (of Munitiedepot) van Aertrycke'. Het depot van Zedelgem aan het station werd opgedoekt in 1925. Op 3 april 1923 komen er 200 soldaten bij voor de aanleg van de spoorwegen van het munitiepark. De militairen van *Le Bataillon de Chemin de Fer*, belast met de aanleg van de spoorwegen, verblijven in barakken aan het station en in spoorwegwagons rond het Vloethemveld.

Naast de bouw van een munitiedepot moet er ook de nodige plaats voorzien worden voor de huisvesting van het personeel. Er is dus niet enkel een kazerne nodig, maar ook woningen voor het militair personeel. Op 26 november 1923 gebeurt de aanbesteding van de twee officiers- en acht onderofficierswoningen in de Kronestraat (toen nog Zerkegemstraat genoemd) voor een waarde van 361.500 BEF (9.037 euro). De woningen voor de officieren zijn de nummers 8 en 10 en voor de onderofficieren de nummers 29 tot 43. De woningen zijn klaar in april 1925. Deze huizen werden na WO II verkocht (huizen van de officieren in 1965 en van de onderofficieren in 1981) verkocht maar de gevels zijn anno 2021 nagenoeg identiek als toen.

Logement van de spoorwegtroepen aan het station van Zedelgem (boven), en aan het munitiedepot Vloethemveld (midden en onder). Verzameling Roger Schreel (boven) verzameling Patrick Arnou (midden en onder)

Officierswoningen in de Kronestraat.

Flora, fauna en natuurbeheer van het Vloethemveld

Arnout Zwaenepoel, Luc De Cat en Koen Maertens

Over pupestiers, stekveugels, lokketessen en andere 'vieze' beestjes in Vloethemveld

Flora en vegetatie: Europese topnatuur

In het Vloethemveld komen ruim 350 soorten planten voor: te veel om in detail te overlopen natuurlijk. Daarom gaan we het hier niet zozeer over de individuele planten of de 'flora' hebben, dan wel over een verzameling van typisch samengroeiende soorten, die we dan 'vegetatie' noemen. Verschillende van die vegetaties zijn zo bijzonder dat ze op Europese schaal bescherming genieten via de 'habitatrictlijn' of het Natura 2000-netwerk. Het gaat om zeven verschillende vegetaties, waarvan de officiële namen een beetje onwezenlijk klinken. We vereenvoudigen ze hier tot landduinen, voedselarme plassen, vochtige heide, droge heide, heischraal grasland, veldrusvegetaties en bossen op zure bodem. Hieronder bekijken we ze wat meer in detail, met aanhaling van de meest karakteristieke soorten, bijna allemaal planten die ook op de Rode Lijst voor Vlaanderen voorkomen en heel vaak zeer zeldzaam en/of sterk bedreigd zijn. Een Rode Lijst is een document dat de bedreigingsgraad voor alle planten en dieren, meestal per land, weergeeft.

De landduinen van het Vloethemveld behoren tot het verleden. De stuifzanden en het reliëfrijke landschap dat daar het gevolg van was, kwamen hier tot in de middeleeuwen voor, maar zijn door menselijk ingrijpen verdwenen. Vooral de aanleg van het munitiedepot in het eerste kwart van de 20ste eeuw heeft voor een egalisering van het terrein gezorgd. Door het aanleggen van taluds rond de honderden munitiegebouwtjes is er echter altijd een kunstmatig biotoop blijven bestaan dat sterk lijkt op die landduinen. Op die taluds groeien ijle, grazige vegetaties met veel korstmossen afgewisseld met open zandige plekkjes. Typische soorten zijn buntgras, dwergviltkruid, klein tasjeskruid, klein vogelpootje, vroege haver, zandblauwtje en zilverhaver. Daarnaast treffen we verschillende korstmossen aan als gevorkt heidestaartje, bruin bekermos en gewoon kraakloof. Heel vaak ontstaat er ook een mozaïek met droge heide en vooral met de zeer droogtetolerante rode dophei. Vooral de door de zon beschenen zuidhellingen met dit vegetatietype herbergen ook een rijke fauna met levendbarende hagedis, zandloopkevers, graafwespen, zandbijtjes en sprinkhaantjes als blauwvleugelsprinkhaan, knopspruitje en schavertje.

Rode dophei (felpaars), gewone dophei (roze, bruinverkleurend) en struikhei (roze smalle bloeiwijzen) samen aan de voet van een talud in het Vloethemveld.

De voedselarme plassen van het Vloethemveld vertonen nog een grote variatie in voedselrijkdom, gaande van zuur en mineralenarm ('mesotroof') naar wat voedselrijker en minder zuur. Vooral de eerste zijn vaak heel bijzonder. In de meest zure plassen groeit alleen nog knolrus. Als het water net ietsje meer naar een neutrale pH neigt dan groeien in het water onder meer doorschijnend glanswier, duizendknoopfonteinkruid, teer vederkruid en vlottende bies. Op de droogvallende oevers gedijen moerashertshooi, pilvaren en veelstengelige waterbies. Nog net ietsje droger ontkiemen dan lilliputters als borstelbies, draadgentiaan, dwergbloem, dwergvlas, fraai duizendguldenkruid en grondster. Kruip voor dit speurwerk op handen en voeten, want sommige van deze plantjes zijn niet groter dan één of enkele cm. Vaak komen overgangen voor met pioniers van de natte heide zoals kleine en ronde zonnedaauw en moeraswolfsklauw. Dit type plassen is gebaat met weinig boomopslag in de nabijheid, zodat de bodem mooi zandig blijft en niet met een laagje slib wordt bedekt. De oevers profiteren ervan om af en toe een beetje afgeschrapt te worden. Op die manier worden de talrijke eenjarige soorten niet verdrongen door forsere meerjarige soorten.

Heiden worden onderscheiden in droog, vochtig en nat, volgens de diepte waarop de grondwatertafel zich bevindt. Dominantie van gewone dophei kenmerkt het natte type.

Van boven naar onder:
Dwergviltkruid en zilverhaver, twee karakteristieke soorten voor het landduinbiotop.

Duizendknoopfonteinkruid in een voedselarm plasje.

Draadgentiaan is amper enkele cm groot en de bloemetjes komen vaak niet eens open, maar is voor botanisten toch het neusje van de zalm.

Dwergvlas is een vaste begeleider van draadgentiaan.

Ondergedoken teer vederkruid in een voedselarme plas.

Verder zijn ook gagel, trekruis en enkele veenmossen karakteristiek. De pioniersoorten kleine en ronde zonnedaauw, alsook moeraswolfsklauw werden ook in het vorige habitat al vermeld. Als de grondwatertafel iets dieper wegzakt, krijgen we een vochtige heide, waarin struikhei samen met gewone dophei groeit. Op de smalle overgang tussen vlak terrein en de taludhellingen krijgen we in het Vloethemveld zelfs de heel bijzondere situatie waarbij de drie heidesoorten samen voorkomen.

Bij de droge heide zakt het grondwater in de zomer tot buiten het bereik van de planten. Dat is bij uitstek het geval op de taluds van de voormalige munitiegebouwtjes, waar struikhei op de hellingen vaak dominant is en rode dophei de toppen van de taluds siert. Er is in het noordwesten van het voormalige

munitiedepot ook een vlak terreintje van zo'n halve hectare groot, waar droge heide dominant is. Brem en zijn parasiet de grote bremraap, kruipbrem, rode dophei, struikhei en gevorkt heidestaartje zijn hier de sieraden. De kruipbrem was lange tijd verdwenen, maar plagwerken anno 2008 deden tientallen sinds jaren in de bodem sluimerende zaden ontkiemen. Dit perceeltje is ook het biotoop bij uitstek van de pas sinds enkele jaren voor het eerst geziene harkwesp en het schitterend gekleurde juweelwespje. Op enkele taludtoppen in een begrazingsblok komt ook stekelbrem voor, nog een soort die pas opnieuw tevoorschijn kwam na natuurbeheerwerken in 2008.

Droge heide, met bloeiende rode dophei en tal van open zandplekjes tussen de begroeiing.

Het bos in Vloethemveld is in hoofdzaak geplant op de heide in de loop van de 19de eeuw. Binnen het munitiedepot is het spontaan ontstaan na de Tweede Wereldoorlog. Een deel van het bos is aangeduid als bosreservaat. De meest natuurlijke samenstelling bestaat aanvankelijk uit diverse wilgen en zachte berk, iets later uit zomereik, hulst, ratelpopulier, sporkehout, wilde lijsterbes, zachte en ruwe berk. In de aangeplante delen is ook beuk een belangrijke soort. Op de natste delen werden zwarte els, es en esdoorn geplant. Er schieten ook nog wat stokoude Canadapopulieren over, die in het begin van de 20ste eeuw geplant werden als begeleiders van het spoorwegennet in het munitiedepot. De structuurrijkdom in het bosreservaat is ten gevolge van een niets-doen-beheer al sterk toegenomen. Het aandeel dood hout is daardoor ook al spectaculair gestegen.

Bloeiende grote bremraap, parasiterend op brem.

Gevlekte orchis in vochtig heischraal grasland.

Boven:
Heidekartelblad in vochtig heischraal grasland.

Stijve ogentroost

schemering boven de grote vijvers vaak vele tientallen exemplaren kunnen gezien worden, net boven het wateroppervlak.

De vos keerde terug vanaf 1990. 94 gedocumenteerde waarnemingen tonen aan dat Reintje sindsdien helemaal terug is.

Everzwijn is een verhaal op zich. Rond 2005 ontsnapten een aantal dieren waarschijnlijk uit gevangenschap in de nabijheid (Zevenkerken, Duvelsnest in Sint-Andries). Binnen de kortste keren ontdekten ze de relatief veilige omgeving van het Vloethemveld, binnen de omheining van het voormalige munitiedepot. Omwille van de schade die ze toebrachten aan de omliggende landbouwgronden, maar ook als bedreiging voor grondbroedende vogels binnen het Vloethemveld zelf, werden ze vrij snel met hand en tand bestreden. Tussen 2010 en 2018 werden niet minder dan 80 waarnemingen gedocumenteerd, meest nog van de jonge evertjes, die zich gemakkelijk lieten spotten. In 2018 werd het laatste exemplaar verdelgd, waardoor het dier weer van het toneel verdween.

Edelhert is een gelijkaardig verhaal. Ook hier liggen ontsnapte dieren, afkomstig van een populatie uit het Duvelsnest in Sint-Andries, aan de basis van een stevige populatie in de buurt. Edelhert is tussen 2015 en 2019 al vijf keer waargenomen in het Vloethemveld. Deze dieren worden getolereerd. Met 561 gedocumenteerde waarnemingen van ree, tussen 2012 en 2020, is het duidelijk dat hier inmiddels een stevige populatie voorkomt. Vergeten we ook niet de belangrijke natuurbeheerders van de heischrale graslanden te vermelden: de houtlandschapen!

Boven
Reebokje

Midden
Steenmarter

Onder
Watervleermuis komt talrijk foerageren boven de grote vijvers.

Vogels

De twee grote centrale vijvers oefenen een grote aantrekkingskracht uit op watervogels. Daarnaast zijn de oude en/of dode bomen een belangrijk biotoop voor holtebewonende soorten en roofvogels. Het heischraal grasland met verspreide jonge boomopslag is dan weer attractief voor nog een andere groep vogels. Hieronder wordt een overzicht geschetst aan de hand van de klassieke volgorde van de groepen in een vogelgids. Broedvogels krijgen de grootste aandacht, maar ook zeldzame, bijzondere waarnemingen worden uiteraard niet vergeten.

Eenden ganzen en zwanen. Naast de wilde eend zijn in deze volgorde kuifeend, krakeend, slobeend en wintertaling hier de meest voorkomende eenden. Vooral de aantallen bij de krakeend zijn opmerkelijk; in de winter van 2019-2020 werden er tot 214 geteld, één van de hoogste aantallen in de wijde omgeving. Verder laten ook bergeend, pijlstaart, smient en tafeleend zich geregeld zien. Voor brilduiker grote zaagbek, nonnetje (laatst in 2012), zomertaling, krooneend, witoogend (één keer in 2010) en zwarte zee-eend (één keer in 2013) moet je wat geluk hebben. De meeste ganzen die worden waargenomen, zijn overvliegende ganzen uit de polders. De nijlgans is net als de grote Canadese gans een exoot, die zich agressief gedraagt tegenover de inlandse watervogels en om die reden wordt bestreden. Knobbelzwanen worden het jaar door gezien. Enkel wilde eend, kuifeend (twee keer), bergeend (twee keer), mandarijn-eend (exoot), nijlgans, grote Canadese gans, grauwe gans en knobbelzwaan kwamen al tot broeden.

Futen. De fuut komt hier jaarlijks tot broeden. Dat was ook al het geval toen de fuut nog niet zo wijdverbreid was als tegenwoordig. De laatste jaren is er telkens één broedkoppel, vroeger waren er twee tot drie koppels, maar

door de muskusrat verdween een groot deel van de rietkraag op de grootste vijver en daarmee een deel van de broedende futen. De futen verdwijnen hier meestal in de winter en komen in maart terug om dan hun intrigerende balts uit te voeren. De kleinste futensoort, de dodaars, verkiest meestal de kleinere vijvers in Vloethemveld. Dankzij de natuurherstelwerken broedt de dodaars hier nu jaarlijks met vijf tot zes koppels. Voorheen waren er dat hoogstens twee. Net als de fuut, verdwijnt de dodaars 's winters meestal een tijdje om nog eerder dan de fuut terug te keren en bijna onmiddellijk met nestbouw te beginnen. De geoorde fuut was in 2017 eenmalig enkele weken ter plaatse.

Boven
Krakeend is een talrijke wintergast op de grote vijvers.

Onder
Fuut met kuikens

Grote zilverreiger

Reigers, ooievaars en aalscholvers. De blauwe reiger kan het jaar door gezien worden. De grote zilverreiger werd hier de eerste keer gespot in 2004 en is sinds 2011 geregeld te zien, meestal nabij de grote vijver, met één of twee, soms zelfs zeven exemplaren. De kleine zilverreiger werd voor het eerst gezien in 2002 en is sedert 2015 geregeld te zien, meestal alleen, zowel op de grote vijver als op kleinere vijvers en in de grachten. In 2018 verbleef er gedurende een maand een jonge purperreiger. De roerdomp is sinds 2011 bijna jaarlijks waargenomen als overwinteraar, die het gebied verlaat tegen eind maart. Er werden tot drie individuen samen gezien, meestal in periodes met vorst. Overvliegende lepelaars worden hier voornamelijk in april en september gezien. Er is slechts één geval bekend van een (jonge) lepelaar die landde. Ooievaars worden meestal overvliegend gezien, uitzonderlijk ook eens foeragerend. Zwarte ooievaars worden zowel overvliegend als foeragerend waargenomen. Sinds 2012 zijn er twintig waarnemingen, meest in mei en augustus. Aalscholvers zijn ook bijna altijd te

Kleine bonte specht

zien op de grote vijver. In het winterhalfjaar is er ook een slaapplaats. In 2006 werden er nog 441 geteld, de laatste jaren slechts tussen de 100 en 150 exemplaren. Kraanvogel werd één keer overvliegend in 2018 en één keer geland en foeragerend in 2019 opgemerkt.

Spechten. Er broeden vijf soorten spechten in het Vloethemveld. De grote bonte specht is veruit de algemeenste en de groene specht is dikwijls op de grond te zien, zoekend naar mieren nesten. De kleine bonte specht is nauwelijks groter dan een mus en veelal eerder te horen dan te zien. De zwarte specht werd hier eerst gezien in 1986 en is vanaf 1988 broedvogel. Deze grote specht kapt jaarlijks grote nestholten, dikwijls in beuk, en zorgt hierdoor ook voor nestgelegenheid voor andere diersoorten zoals bosuil, vleermuis en holenduif. De middelste bonte specht broedt hier zeker vanaf 2018, want toen werd een nest gevonden in een dode tak van een populier. Voorheen werd de soort maar enkele keren gezien. In 2020 waren er zeker twee broedparen.

Een zeearend pleisterde in Vloethemveld in de winter van 2018-2019.

Steltlopers. De meeste steltlopers vliegen Vloethemveld alleen maar over. Witgatje, oeverloper, tureluur en groenpootruiter komen ook foerageren, een kluut of zeldzame steltkluut niet te na gesproken. Snippen zijn een ander verhaal. De houtsnip is talrijker dan men denkt. Zo werden de voorbije jaren, bij tellingen over de gehele oppervlakte, 40 tot 75 houtsnippen geregistreerd. In 1989 werden nog houtsnippen tot laat in mei gezien, hetgeen op een mogelijk broedgeval wijst. Normaal verdwijnen ze in de loop van maart. Watersnippen zijn vooral buiten het bos aan te treffen en ook op de heide. Zo bleken er in januari 2020 in het kader van een waterwildtelling niet minder dan 71 watersnippen in Vloethemveld aanwezig te zijn. Nog verrassender was het bokje. Er werden op de zelfde telling maar liefst 58 exemplaren geteld. Mogelijk hebben een ideale waterstand en

het heidebeheer geleid tot dit ongewoon hoge aantal. Voor zover wij konden nagaan werden in Vlaanderen sinds 2000 nergens méér exemplaren bokjes aangetroffen. In de winter van 2020 werden ook 25 bokjes geringd. Het bokje is een kleine snip, die soms de naam doverik krijgt omdat hij pas heel laat of zelfs helemaal niet opvliegt en daarbij geen lawaai maakt.

Roofvogels. Buizerd, sperwer (*stekveugel*), havik en torenvalk zijn broedvogels, die hier ook buiten de broedperiode kunnen bewonderd worden. Boomvalk en wespandief zijn broedvogels, maar trekken vanaf september opnieuw zuidwaarts om vanaf april terug te keren. Visarend wordt tijdens de trek bijna jaarlijks gezien, ook vissend op de vijvers. Een zeearend verbleef hier van november 2018 tot half februari 2019 en kon door velen worden bewonderd vanuit de Waterhut aan

kwam nog éénmalig terug in 2016. De fluit, een typische bosvogel, verdween als broedvogel rond de eeuwwisseling. Tot 1986 waren hier nog tot negen zangposten.

Sommige aantallen (broed)vogels nemen af door problemen in de overwinteringsgebieden (nachtegaal), wijziging in de landbouw (geelgors), de bosbouw (zwarte mees) of verschuiving van het broedareaal matkop). De bonte kraai was vroeger een algemene overwinteraar, maar vanaf de jaren 1980 begonnen de aantallen te dalen en nu wordt de bonte kraai als zeldzaam beschouwd. De reden is allicht dat door zachtere winters de noodzaak weg is om verder naar het zuiden af te zakken.

Andere soorten zoals bosuil, zwarte specht en boomklever, namen eind jaren 1980 plots toe door uitbreiding van hun areaal naar het noorden en/of het westen. Recent is ook middelste bonte specht aan een opmars bezig. Mogelijk heeft dit te maken met het ouder worden van de bossen en meer dood hout in het bos. Soorten als boompieper en boomleeuwerik hebben duidelijk geprofiteerd van het natuurbeheer in functie van meer heide. Het is wachten op de terugkeer van de nachtzwaluw, die hier begin de jaren 1970 nog aanwezig was.

Zeker nog het vermelden waard zijn recente waarnemingen van twee zeer zeldzame vogels: een dwergaalscholver op 27 en 28 april 2019 en op 21 april 2020 een zingende cirlgors.

Fragment van de kaart van T.D. Huysseune uit 1769, waarop een 'Palynck Vyver' vermeld staat. Stadsarchief Brugge, SJH, Leggers buitengoederen, aanvullingen, A18.

Vissen

In de middeleeuwen waren een vijftiental vijvers in het Vloethemveld een belangrijke bron van vrijdagse vis voor het Sint-Janshospitaal in Brugge. Vooral 'carpelen' en 'snoucken' staan talrijk in de nagelaten geschriften vermeld. De Caerte Figurative van T. D. Huysseune uit 1769 vermeldt een 'palynck vyver'. Na de middeleeuwen werden de visvijvers verhuurd en waren ze eerder een bron van inkomsten voor het hospitaal. Eén vijvertje werd gebruikt als kweekvijver voor de jonge vis. De overige vijvers werden bepoet met de

Het bermpje leeft in het ondiepe, heldere water van het 'beekje-zonder-naam' in het Vloethemveld.

voldoende grote vissen en regelmatig drooggelegd om de vis te oogsten. Na het oogsten van de vis werden de vijvers vaak een tijdje als akker gebruikt, waarna ze opnieuw onder water gezet werden. Dergelijke praktijken waren in die tijd algemeen verspreid. In de huidige venachtige plassen komt niet zo veel vis voor. Het water is er soms te zuur voor vis. In de net iets minder zure, 'mesotrofe' plasjes komt wel vaak tiendoornige stekelbaars voor, naast wat riet- of ruisvoorn. In de voedselrijkere, grote vijvers komen baars, blankvoorn, brasem, karper, paling, pos, riet- of ruisvoorn, snoek en zeelt voor. Het meest bijzondere visje is het bermpje. Dat komt voor in een zeer zuiver 'beekje-zonder-naam' dat van west naar oost stroomt. Het beekje is ondiep, met een vrij duidelijke stroming en met veel variatie in bodemoppervlak en waterplanten.

Reptielen en amfibieën

In het Vloethemveld komen twee reptielensoorten en vier amfibieënsoorten voor.

De levendbarende hagedis (*lokketesse*) kan gemakkelijkst waargenomen worden zonnend op de zuidhelling van de talrijke

Levendbarende hagedis op een talud van een voormalig munitiegebouwtje.

taluds van de voormalige munitiegebouwtjes. Een geritsel verradt meestal een snelle vlucht naar de voet van zo'n talud waar het diertje zich snel verstopt bij naderend gevaar. De hazelworm is een pootloze hagedis. Niet verbaasd dat het diertje in de volksmond als 'slangetje' betiteld wordt, ook al is het volkomen ongevaarlijk. Hazelworm leidt een erg verborgen bestaan, al kan er af en toe toch eentje gespot worden, zonnend op de kort gemaaide grazige wegen, nooit veraf van een boomstam of stapel hout, waar ze zich snel kunnen terugtrekken bij gevaar. De amfibieën zijn vertegenwoordigd door drie kikkersoorten, de gewone pad en drie verschillende salamanders.

De meeste kikkers die we in het water aantreffen behoren tot het complex van de groene kikker, een ingewikkeld soortcomplex waardoor de dieren niet altijd gemakkelijk als een exacte soort te benoemen zijn. Heel bijzonder is het voorkomen van een kleine populatie van de poelkikker of kleine groene kikker, die je of aan het aparte geluid of aan een klein knobbeltje op een teentje met zekerheid kunt herkennen. Op het land is de bruine kikker zeer algemeen aanwezig. Deze kikker

Kaasjeskruidkoppje zoekt naar nectar op heelblaadjes.

Kleine vuurvinder op rode dophei.

Nog een interessante nieuwkomer is het kaasjeskruidkoppje. Die werd in 2019 voor het eerst gezien, maar inmiddels zijn er al zeven waarnemingen, telkens tussen juli en september! Er zijn twee of drie generaties. Ook kaasjeskruidkoppje is aan een duidelijke opmars bezig, ten gevolge van klimaatopwarming. De naam van het diertje verradt de waardplant: kaasjeskruid. Die plant is niet erg algemeen in het Vloethemveld zelf, maar

is direct daarbuiten wél algemeen verspreid. Hoewel de twee hierboven beschreven soorten duidelijk profiteren van de klimaatopwarming, is dezelfde klimaatopwarming nefast voor kleine vos. Die werd tussen 2000 en 2010 geen enkele keer waargenomen. Sinds 2011 is er een beperkt herstel. Toch gaat het amper over iets meer dan een tiental waarnemingen. Waarschijnlijk spelen ook nog andere factoren een rol. Aan de waardplant zal het alvast niet liggen, want de soort zet zijn eitjes af op grote brandnetel.

Andere bijzondere dagvlindersoorten werden tot nog toe maar eenmalig of sporadisch waargenomen. Ze zijn momenteel als zwervers te beschouwen, maar wie weet zijn een aantal van hen in de toekomst ook op meer permanente basis te verwachten? In 1986 werd een rouwmantel, likkend aan het sap op het snijvlak van een gekapte berk waargenomen. In juli 2019 werd een kleine ijsvogelvlinder gespot. In juli 2019 en augustus 2020 werd kleine parelmoervlinder gezien. Een grote vos in april 2021 was de meest recente bijzondere waarneming. Het hooibeestje verdween enkele decennia geleden grotendeels uit de zandstreek van West-Vlaanderen. In de polders kon de soort wél standhouden. Het Vloethemveld ligt amper een paar kilometer van de polders verwijderd en dat is wellicht de reden waarom het hooibeestje er af en toe nog kan worden waargenomen. Sinds 2019 werden er opnieuw een vijftal dieren gesignaleerd.

De overige, meer algemeen voorkomende dagvlinders van het Vloethemveld zijn atalanta, bont zandoogje, boomblauwtje, bruin blauwtje, bruin zandoogje, citroenvlinder, dagpauwoog, distelvlinder, eikenpage, gehakkelde aurelia, groot dikkopje, groot koolwitje, icarusblauwtje, kleine vuurvinder, klein geaderd witje, klein koolwitje, koevinkje, koninginnenpage, landkaartje, oranjetipje, oranje luzernevlinder, oranje zandoogje en zwartsprietdikkopje.

De mi-vlinder, een dagactieve nachtvlinder, die zijn eitjes legt op klaver, rolklaver, hopklaver en riet.

Nachtvlinders

In het Vloethemveld werden tot nog toe 433 soorten 'motten' of nachtvlinders waargenomen. De meeste dieren zie je logischerwijze niet overdag; ze worden meestal waargenomen na het uitzetten van een lichtval, maar er zijn uitzonderingen. Er bestaan immers ook dagactieve nachtvlinders! In het Vloethemveld kun je overdag uitkijken naar het boterbloempje, dat zijn eitjes legt op valse salie, naar de vijflek-sint-jansvlinder, die rolklaver als waardplant heeft, naar de wilgenlangsprietmot die op de bloeiende katjes van wilg afkomt, naar de smaragdlangsprietmot die vaak te vinden is nabij bloeiende brem, naar de pinksterbloemlangsprietmot die pinksterbloem bezoekt, naar de sint-janskruidblokspanner die gemakkelijk uit de vegetatie opgeschrikt wordt, naar de gamma-uil die graag nectar zoekt op struikhei, naar de mi-vlinder en de bruine daguil die ook overdag bloemen bezoeken, naar de waterlelievlinder aan de oever van de vennen, ... Ook de rupsen kunnen overdag waargenomen worden. Op heide, braam en wilgen kun je op zoek naar de spectaculaire

Rups van de kleine nachtpauwoog, snoepend van de blaadjes van een boswilg.

rups van de nachtpauwoog. De oranje-zwart gestreepte rupsen van de Sint-Jacobsvlinder zijn te vinden op jakobskruiskruid. Op grove den werd de rups van het zeer zeldzame voorjaarsnaaldkwastje waargenomen.

De meeste waargenomen nachtvlinders zijn niet erg specifiek voor het Vloethemveld. Heel veel soorten hebben welbepaalde struiken en bomen als waardplant en kunnen dus ook in andere bossen of zelfs in tuinen waargenomen worden. Eik, wilg, ratelpopulier en berk scoren hoge toppen bij heel veel nachtvlinders.

Boterbloempje, een dagactief nachtlindertje, is vaak te zien nabij zoomvegetaties van zijn waardplant valse salie.

Een aantal nachtvlinders zijn wél meer aan het heidebiotoop of aan heischraal grasland gebonden. Het granietuiltje is op struikhei en dophei gespecialiseerd. De zeer zeldzame crème stipspanner is op bosbes en struikhei aangewezen. De waarneming van 2005 betekende trouwens de allereerste waarneming voor de provincie. De veelvraat heeft een grotere keuze, maar ook voor deze soort zijn struikhei en dophei geschikt. De geelpurperen spanner en hagenheld leggen hun eitjes eveneens onder meer op struikhei. De kleine stipbladroller en de witvlekspitskopmot nemen ook genoeg met gagel. Zilverstreep en donkere marmeruil verkiezen verschillende grassoorten, waaronder ook pijpenstrootje. De brede w-uil gaat voor brem. De oranje agaatspanner legt zijn eitjes onder meer op kruipwilg. De grote parelmoet heeft russen als waardplant. In de grote populatie veldrus in het Vloethemveld is het vlindertje vrij gemakkelijk waar te nemen. De varenspanner en de heidewortelboorder specialiseren zich dan weer op adelaarsvaren.

Met die honderden aangetroffen motten is het niet verbazend dat er af en toe ook heel bijzondere dieren werden waargenomen, zoals blauw weeskind, duinhalmuiltje en moerasbladroller. Zeldzaamheden als absintmonnik, donkere berkenmineermot, doodshoofdvlinder, geelstipwortelmot, katoendaguil, naaldkunstwerkje en windepilstaart kwamen hier al op bezoek. De doodshoofdvlinder, een trekvlinder uit Afrika en Azië, is de meest tot de verbeelding sprekende. Het is niet alleen een indrukwekkend grote pijlstaart met een op een schedel lijkende tekening op het borststuk en klauwtjes aan de poten, maar hij vertoont nog eens een bijzonder gedrag op de koop toe. Omwille van zijn honingverslaving dringt hij vaak bijennesten binnen, op risico van zijn eigen leven, want niet zelden wordt hij daarbij doodgestoken. Als ultieme bijzonderheid kan de doodshoofdvlinder ook nog een piepend geluid produceren als hij wordt belaagd.

Boven
Heidezandbij, foeragerend op struikhei.

Midden
Grijze zandbij

De kortsprietwespbij is de koekoeksbij van de grasbij.

Harkwesp zoekt voedsel op rode dophei.

Bijen, wespen en mieren

De zandige bodems van het Vloethemveld zijn uitermate aantrekkelijk voor een groot aantal 'vliesvleugeligen', de verzamelnaam voor bijen, mieren en wespen. Er werden niet minder dan 133 soorten aangetroffen, waarvan 74 bijen, 14 mieren en 45 wespen.

Bij de bijen werden een drietal zeer zeldzame soorten aangetroffen: de glanzende franjegroefbij, de wafelbloedbij en de grote kegelbij. De wafelbloedbij is een 'koekoeksbij'. Die bouwt zelf geen nest, maar legt haar eieren in het nest van een andere bij. De larve van een koekoeksbij verorbert bij uitkomen de voedselvoorraad van de 'gastheer', in dit geval de glanzende bandgroefbij. Ook de grote kegelbij is een koekoeksbij. Ze parasiteert op de kustbehangersbij. De larve doodt eerst de nakomelingen van de gastheer en verorbert vervolgens de nectar- en stuifmeelvoorraad van de behangersbij. De grote kegelbij is de meest bijzondere bijenwaarneming tot nog toe. Het is een Rode Lijst-soort, die tot nog toe enkel van de kustduinen bekend was.

De meest opvallende bij in het Vloethemveld is de grijze zandbij. Het is weliswaar een solitair bijtje, maar de nesten worden gegraven op geschikte zandige plaatsjes, waar vaak honderden bijtjes onmiddellijk in elkaars nabijheid een nestje graven, waardoor ze ook meteen opvallen. De zandbijen leven bijzonder kort, want de meeste soorten voeden zich uitsluitend op de bloeiende katjes van wilgen. Behalve de grijze zandbij komen er nog vijftien andere zandbijen voor, waarvan de heidezandbij ook vrij gemakkelijk kan waargenomen worden wegens zijn sterke voorkeur voor bloeiende struikhei als voedselplant. Elke zandbij heeft ook weer zijn koekoeksbij. Het zijn de mooi gekleurde wespbijen, waarvan er hier maar liefst dertien verschillende voorkomen.

Verder telt het bijenvolkje van Vloethemveld nog zo'n zeven verschillende hommels, de bonte viltbij, de kleine roetbij, de grote zijdebij, de gewone en de poldermaskerbij, veertien verschillende groefbijtjes, acht verschillende bloedbijtjes, de klein harsbij, de ranonkelbij, de tronkenbij, verschillende behangers- en metselbijen, de pluimvoetbij, de gewone en de bruine slobkousbij...

De belangrijkste waardplanten voor wilde bijen in het Vloethemveld zijn struikhei, gewone en rode dophei. Daarnaast dragen ook koninginnekruid, schermhavikskruid, knoopkruid, tormentil, moerasrolklaver, grote wederik en blauwe knoop meer dan een steentje bij.

Tot 2018 waren er in het Vloethemveld ook vier honingbijenkasten aanwezig. Een hoge dichtheid van honingbijen zorgt voor concurrentie voor voedsel. Dit kan problemen veroorzaken voor specialistische wilde bijen die een voorkeur hebben voor één soort voedselplant. Zo is aangetoond dat heizijdebij, een specialistische soort van struikhei, minder waargenomen wordt wanneer er honingbijen in de omgeving voorkomen. Aangezien natuurgebieden in de eerste plaats biodiversiteit

In 2008 werden grote terreingedeelten geplagd, waaronder ook de oevers van deze venachtige plas. De taluds werden van struweel ontdaan en opnieuw geprofileerd. Alleen de resterende heide werd gespaard. In de jaren nadien ontwikkelde zich hier opnieuw een paars tapijt van drie verschillende heidesoorten.

Natuurbeheer

Historisch beheer

Het oerbos in Zedelgem en omgeving verdween al grotendeels in de vroege middeleeuwen om plaats te maken voor zogenaamde wastines die vanaf de 18de eeuw ook velden genoemd werden. Die 'velden' hadden niet de huidige betekenis van akkers, maar bestonden uit heide en heischraal grasland, afgewisseld met moerassige delen en struikopslag. De pachtcontracten van het Sint-Janshospitaal leren ons dat het Vloethemveld in de late middeleeuwen verpacht werd om er een schaapskudde op te laten weiden. De vijvers werden als visvijvers verpacht en beheerd. De eeuwenlange beweiding door een schaapskudde zorgde voor de instandhouding van heide en heischraal grasland. Veel struiken of bomen waren er in die tijd niet, want die werden geregeld gekapt voor brandhout en de spontane jonge boompjes werden door de schapen ook gretig opgepeuzeld. Pas in het laatste kwart van de 18de eeuw werden opnieuw delen van het Vloethemveld bebost. Door de aanvoer van verse zeevis langs nieuw aangelegde steenwegen verviel ook het gebruik van de vijvers als kweekplaats voor zoetwatervis. Ze werden drooggelegd en bebost.

Op de voormalige heide werd niet meteen bos geplant. Er ging een periode van enkele jaren akkerbouw aan vooraf om de grond onkruidvrij te krijgen. Het eerste jaar werd rogge gezaaid. Die werd vanwege zijn wat armetierige uitzicht bosrogge genoemd. Hetzelfde jaar nog, na de rogge oogst, werd lupine, seradelle (= voederwikke) of spurrie gezaaid, die ondergeploegd werd als groenbemesting. Het volgende jaar werden aardappelen gezet. Het derde jaar ten slotte werd opnieuw rogge gezaaid, maar dan werden tussen de rogge eenjarige grove den-plantjes geplant. De rogge werd vervolgens op 10 cm hoogte gemaaid om de

dennetjes te sparen. Op die manier werd ook de dennenaanplant onkruidvrij gehouden. In die voorbereidingsperiode werd er bemest met stalmest en de kunstmeststoffen fosfaat en kainiet. Dezelfde werkwijze werd trouwens ook nog gebruikt na een kaalkap vóór het herbebossen, tot de Tweede Wereldoorlog.

De bosaanplanten bestonden vooral uit naaldhout. Normaal werd grove den na 60 tot 80 jaar gekapt omdat die dan de ideale maat had om te gebruiken als mijnhout. In het Vloethemveld werd het naaldhout uitzonderlijk snel gekapt. Het gebeurde al na 35 à 40 jaar. Behalve naaldhout kwam er ook loofbos op de voormalige heide. Dat loofbos werd als middelhout beheerd. Dat wil zeggen dat er een hakhouetage voorkwam, die om de 12 jaar gehakt werd. Een etage van overstaanders mocht uitgroeien tot grote en oudere bomen die pas na vele tientallen jaren gekapt werden.

Het bos dat op natte bodems aangelegd werd, kreeg nog een extra voorbereiding. De bodem werd in rabatten gelegd. Drie tot zes meter van elkaar werden slootjes gegraven en de aarde werd in het midden van beide slootjes gegooid, zodat er een opgehoogd zaaibed gecreëerd werd. Net voor dat werk afgerond was, zaaide men het opgehoogde stuk in met eikels, noten of zaden van de gewenste boomsoorten. Daarna werd het laatste beetje aarde uit de slootjes over het zaad heen gegooid. De slootjes die naar een gracht of beek vloeiden, waterden het perceel af.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het Vloethemveld grotendeels ontbost door de Duitse bezetter, waardoor de heide weer kans kreeg. Na de oprichting van het munitiedepot voerde de Belgische krijgsmacht een strikt maai-beheer met de zeis als brandpreventie voor de